

บทที่ 2

เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่องการพัฒนาโปรแกรมการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองเพื่อส่งเสริมการรู้หนังสือขั้นต้นของเด็กวัยอนุบาล ผู้วิจัยได้ศึกษารวบรวมเอกสารและงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง แบ่งออกเป็น 5 หัวข้อ ดังนี้

1. ทฤษฎี และหลักการเกี่ยวกับการสอนภาษาแบบธรรมชาติ
2. แนวคิด และหลักการด้านการรู้หนังสือขั้นต้นของเด็กวัยอนุบาล
 - 2.1 ความหมายของการรู้หนังสือขั้นต้น
 - 2.2 องค์ประกอบของการรู้หนังสือขั้นต้น
 - 2.3 การรู้หนังสือขั้นต้นของเด็กวัยอนุบาล
 - 2.4 การประเมินพัฒนาการการรู้หนังสือขั้นต้น
3. แนวคิดและหลักการเกี่ยวกับการให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการรู้หนังสือขั้นต้น
 - 3.1 ความหมายของการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษา
 - 3.2 ความสำคัญและปัญหาของผู้ปกครองต่อการส่งเสริมการรู้หนังสือขั้นต้น
 - 3.3 บทบาทผู้ปกครองในการส่งเสริมการรู้หนังสือขั้นต้น
4. ทฤษฎี และหลักการเกี่ยวกับโปรแกรมการสอน
 - 4.1 ความหมายของการพัฒนาโปรแกรมการสอน
 - 4.2 รูปแบบการจัดโปรแกรมเพื่อให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา
 - 4.3 ตัวอย่างโปรแกรมการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองเพื่อส่งเสริมการรู้หนังสือขั้นต้นของเด็กวัยอนุบาล
 - 4.4 การประเมินผลโปรแกรมการสอน
5. งานวิจัยเกี่ยวกับการให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการรู้หนังสือขั้นต้นของเด็กวัย

อนุบาล

ทฤษฎีและหลักการเกี่ยวกับการสอนภาษาแบบธรรมชาติ

การสอนภาษาแบบธรรมชาติ (Whole Language Approach) มีพื้นฐานจากทฤษฎี และแนวคิดดังต่อไปนี้

กลุ่มทฤษฎีหลัก 3 กลุ่มซึ่งเป็นพื้นฐานของวิธีการสอนภาษาแบบธรรมชาติ มีสาระสำคัญดังนี้ (บุษบง ดันติวงศ์, 2536)

1) ทฤษฎีที่ว่าด้วยระบบของภาษา

ภาษาประกอบด้วย 3 ระบบ คือ ระบบความหมาย ระบบไวยากรณ์ และระบบเสียง ระบบความหมายเป็นหัวใจของภาษา ส่วนไวยากรณ์และเสียงเป็นเพียงส่วนประกอบ และสถานการณ์จะช่วยกำหนดคำที่มีความหมายในการสื่อสารอีกทีหนึ่ง เด็กจะไม่พยายามอ่านและเขียนด้วยการสะกดคำไปทีละตัว แต่จะคิดคำที่สื่อความหมายได้เหมาะสมที่สุดในสถานการณ์นั้น เด็กจึงไม่จำเป็นต้องรู้จักเสียงของตัวอักษรก่อนจึงจะสามารถสื่อความหมายโดยการอ่านเขียนได้ ด้วยเหตุนี้การสอนอ่านเขียนสำหรับเด็กปฐมวัยจึงยังไม่ควรแยกจากการสอนวิชาอื่น ๆ กล่าวคือไม่ควรแยกการอ่านเขียนออกเป็นทักษะเดี่ยว ๆ หลายทักษะ แต่ควรให้เด็กได้สำรวจสิ่งต่าง ๆ รอบตัว และใช้ขบวนการอ่านเขียนเพื่อศึกษาสิ่งที่สำรวจ

2) ทฤษฎีที่ว่าด้วยภาษา ความคิด และสัญลักษณ์สื่อสาร

ทฤษฎีนี้เชื่อว่าภาษาเขียนเป็นสัญลักษณ์สื่อสาร ที่ไม่สามารถถ่ายทอดความคิดทุกเรื่องได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นสัญลักษณ์ที่ใช้จึงต้องเหมาะกับเรื่องที่ต้องการสื่อสาร เนื่องจากเด็กไม่สามารถสื่อความคิดออกมาโดยตรงได้ เด็กจึงต้องคิดสัญลักษณ์เพื่อสื่อความคิด และถ่ายทอดประสบการณ์ต่าง ๆ โดยใช้สัญลักษณ์หลายแบบผสมผสานหรือสลับกันไป ด้วยเหตุนี้การจัดประสบการณ์อ่านเขียนตามแนวการสอนภาษาแบบธรรมชาติ จึงรวมเอาศิลปะ ดนตรี และละครเป็นส่วนสำคัญในการเรียนการสอน เพราะสิ่งเหล่านี้จะกระตุ้นให้เด็กค้นหาสัญลักษณ์ที่เหมาะสมสำหรับสื่อความคิดในแต่ละเรื่อง

3) ทฤษฎีที่ว่าด้วยการอ่านเขียนในระบบภาษา

การอ่านเขียนเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ใช้เวลา และต้องอาศัยการสะสมประสบการณ์ โดยปกติทุกคนต้องสะสมประสบการณ์ทางภาษาไว้เป็นข้อมูลสำหรับภาษาพูด ความก้าวหน้าในการใช้ภาษาไม่ว่าด้านใดต้องอาศัยองค์ประกอบทางภาษาหลายด้าน เนื่องจากการอ่านเขียนเป็นกิจกรรมที่ต้องสื่อความหมายกับผู้อื่น การพูดคุยเกี่ยวกับเรื่องที่อ่านและเขียนจะช่วยให้เด็กเข้าใจความหมายของเรื่องที่อ่านมากขึ้น การตีความซึ่งเป็นประสบการณ์จากการอ่านช่วยในการสื่อความหมายเมื่อเด็กเขียน และการสื่อความหมายซึ่งเป็นประสบการณ์จากการเขียนจะช่วยในการตีความเมื่อเด็กอ่าน จะเห็นได้ว่าการอ่านและเขียนเป็นระบบที่พึ่งพาซึ่งกันและกัน

นอกจากทฤษฎีพื้นฐานทั้ง 3 ทฤษฎีดังกล่าว ยังมีแนวคิดของนักจิตวิทยา และนักการศึกษาที่อธิบายถึงธรรมชาติการเรียนรู้ภาษาของเด็ก ไว้ดังต่อไปนี้

เพียเจท์ (Piaget, 1955 อ้างถึงใน อารี สัมหลวี, 2535) กล่าวว่า เด็กจะเรียนรู้จากกิจกรรมการเคลื่อนไหวของตนเอง การได้สัมผัสกับสิ่งของภายนอก และการคิดสร้างความรู้ขึ้นภายในตน หรืออีกนัยหนึ่งคือเด็กจะต้องเป็นผู้กระทำ (active) มิใช่เป็นการรับเข้าเฉย ๆ (passive)

ไวกอตสกี (Vygotsky, 1986 อ้างถึงใน อารี สัมหลวี, 2535) กล่าวว่าอิทธิพลของสังคมและบุคคลอื่นมีผลต่อการเรียนรู้ของเด็ก กล่าวคือ เด็กจะเรียนรู้ที่ละน้อยโดยการได้รับคำแนะนำจากผู้อื่น จนเด็กสามารถคิดและเกิดเป็นความรู้ภายในตนได้ ฉะนั้นแนวการสอนภาษาแบบธรรมชาติจึงเน้นให้มีการปฏิสัมพันธ์ การสนทนาโต้ตอบ และการช่วยเหลือสนับสนุนซึ่งกันและกัน

ฮอลลิเดย์ (Halliday, 1975 อ้างถึงใน McGee and Richgels, 1990) กล่าวว่า มนุษย์ใช้ภาษาโดยมีจุดมุ่งหมาย และได้จำแนกประโยชน์ของภาษาไว้ 7 ประเภท คือ 1) แสดงความต้องการ 2) ใช้สั่งหรือควบคุม 3) ใช้สื่อสารในการปฏิสัมพันธ์ 4) ใช้แสดงอารมณ์ความรู้สึก 5) ใช้ในการแสวงหาความรู้ 6) ใช้ในจินตนาการ คิดฝัน และ 7) ใช้ในการบอกเล่า

กูดแมน (Goodman, 1986 อ้างถึงใน หรรษา นิลวิเชียร และพรรณรัตน์ เก้าธรรมสาร, 2534) ผู้นำคนสำคัญในการสอนภาษาแบบธรรมชาติ คัดค้านแนวความคิดที่ว่าเด็กเรียนภาษาโดยการลอกเลียนแบบผู้ใหญ่ เขากล่าวว่าคนไม่ใช่คนแก้วที่เปล่งเสียงอย่างไร้ความหมาย ภาษาของมนุษย์เป็นตัวแทนความคิดของผู้ใช้ภาษา ไม่ใช่แทนสิ่งที่คนอื่นพูดไว้ เรารวบรวมสัญลักษณ์อันได้แก่ เสียงในภาษาพูด และตัวอักษรในภาษาเขียนมาเป็นคำเพื่อใช้แทนสิ่งต่าง ๆ แทนความรู้สึกและความคิด เราใช้ภาษาเพื่อจุดประสงค์ในการสื่อสาร นอกจากนี้เรายังใช้ภาษาเป็นเครื่องมือในการคิดและการเรียนรู้

นอกจากแนวคิดและทฤษฎีต่าง ๆ กูดแมน (Goodman, 1986 อ้างถึงใน หรรษา นิลวิเชียร และพรรณรัตน์ เก้าธรรมสาร, 2534) ได้กล่าวถึงหลักการสอนภาษาในระดับปฐมวัย ไว้ดังนี้

- 1) ภาษาที่ใช้สอนต้องมีความหมายสมบูรณ์ (Bolton, Green, Pollock, Scarffo and Snowball, 1991; Kucer, 1991)
- 2) เนื้อหาในการเรียนภาษาสำหรับเด็กคือประสบการณ์จริงที่เด็กจะได้ฝึกกระบวนการคิดในการใช้ภาษาอย่างมีจุดมุ่งหมายในสถานการณ์ที่หลากหลาย (Bolton, Green, Pollock, Scarffo and Snowball, 1991; Daniel, 1988)
- 3) การเรียนภาษาสามารถเรียนได้จากการใช้ภาษาในการเรียนทุกวิชา
- 4) การสอนภาษาต้องให้ความสำคัญกับกิจกรรมที่เด็กริเริ่มขึ้นเอง (Shapiro and Doiron, 1987; Morrow, 1989) โดยผู้ใหญ่มีบทบาทช่วยเหลือ และสนับสนุนกิจกรรมนั้น

5) การสอนภาษาต้องอยู่บนพื้นฐานของการทำกิจกรรมภาษาร่วมกัน ระหว่างผู้ใหญ่กับเด็ก โดยผู้ใหญ่ควรมองข้อผิดพลาดของเด็กว่า คือส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ และสนับสนุนให้เด็กกล้าพูด กล้าทำ เพื่อจะได้เรียนรู้เพิ่มขึ้น (Shapiro and Doiron, 1987; Day and Swetenburg, 1978)

หลักการสอนภาษาข้างต้นสอดคล้องกับหลักการในการอ่านและเขียนตามแนวการสอนภาษาแบบธรรมชาติ ของสตรีกแลนค์ และ มอร์โรว์ (Strickland and Morrow, 1989) ที่กล่าวว่า

- 1) เด็กสามารถอ่านและเขียนอย่างมีความหมาย โดยการใช้ประสบการณ์เดิมที่เกี่ยวข้องก่อนที่จะรับแนวคิดใหม่ ๆ
- 2) เด็กเริ่มอ่านและเขียนอย่างเป็นธรรมชาติ เมื่อเด็กได้อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่มีภาษาเขียน เช่น สลาก ป้ายคำแนะนำต่าง ๆ ฯลฯ และได้เห็นแบบอย่างการอ่านและเขียนของผู้ใหญ่
- 3) เด็กเรียนรู้การอ่านได้ดีที่สุดเมื่อพบว่าการอ่านมีประโยชน์ และมีความหมายต่อตัวเด็กเอง
- 4) เด็กสามารถใช้รูปแบบภาษาเขียนที่สมบูรณ์เมื่อเด็กมีโอกาสใช้ภาษาในสถานการณ์ที่หลากหลาย และจะต้องได้ฟังการอ่าน โคลงกลอน คำคล้องจอง นิทาน ฯลฯ

รัคเดล และรัคเดล (Ruddell and Ruddell, 1995) กล่าวถึง แนวการสอนภาษาแบบธรรมชาติว่าเป็นการสอนที่เน้นถึงความสัมพันธ์กันระหว่างการอ่าน การเขียน การฟัง และการพูด

อารี สัททหวี (2535) ได้กล่าวสรุปหลักสำคัญของการสอนภาษาแบบธรรมชาติ ไว้ดังนี้

- 1) การสอนภาษาให้เด็กปฐมวัย ต้องสร้างสิ่งแวดล้อมให้เด็กคุ้นกับหนังสือ ชิมซับริ่งเรื่องราวในหนังสือ โดยผู้ใหญ่อ่านหนังสือให้เด็กฟังทุกวัน และสนทนาพูดคุยกับเด็กให้เด็กเล่าเรื่องจากการพูดและการเขียน หรือการวาด การแสดง
- 2) การสอนภาษาต้องยึดเด็กเป็นศูนย์กลาง ควรศึกษาเด็กเป็นรายบุคคล เพื่อให้เข้าใจความสนใจ ความสามารถของเด็ก และสอนเด็กตามระดับความสามารถที่แตกต่างกัน โดยถือว่าเด็กเป็นผู้ให้ข้อมูลแก่ครูในการเตรียมและวางแผนการสอน
- 3) การสอนภาษาควรส่งเสริมให้เด็กสนใจและรักที่จะเรียนรู้ภาษาด้วยตนเอง การเปิดโอกาสให้เด็กทำกิจกรรมอ่านและเขียนที่สนใจ จะทำให้เด็กเกิดแรงจูงใจในการเรียนภาษา
- 4) การสอนภาษาควรมีพื้นฐานจากประสบการณ์จริงที่มีความหมายต่อเด็ก
- 5) การสอนภาษาต้องให้เด็กเห็นประโยชน์ของการใช้ภาษาในจุดมุ่งหมายที่แตกต่างกัน
- 6) การสอนภาษาควรเป็นประสบการณ์ที่ทำให้เด็กได้ปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนและครู โดยการปฏิสัมพันธ์ควรเป็นไปในทางสนับสนุนให้กำลังใจ และช่วยเหลือส่งเสริมซึ่งกันและกัน
- 7) การสอนภาษาควรทำให้เด็กมีความมั่นใจ กล้าเสี่ยงที่จะพูด อ่าน และเขียนโดยไม่กลัวผิด

จากทฤษฎี แนวคิด และหลักการเกี่ยวกับการสอนภาษาแบบธรรมชาติ สรุปได้ว่า เด็กเรียนรู้ภาษาด้วยตนเองตามธรรมชาติ ดังนั้นการสอนภาษาให้เด็กควรเปิดโอกาสให้เด็กได้เลือกทำกิจกรรมเกี่ยวกับภาษาทั้งการฟัง พูด อ่าน และเขียนตามความสนใจ และเด็กจะสามารถเรียนรู้ภาษาได้ดี ถ้าได้เรียนรู้ภาษาที่มีความหมายสมบูรณ์จากประสบการณ์ในสิ่งแวดล้อมและการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น

แนวคิด และหลักการด้านการรู้หนังสือขั้นต้นของเด็กวัยอนุบาล

นักการศึกษาได้กล่าวถึงความหมายของการรู้หนังสือขั้นต้น องค์ประกอบ และการรู้หนังสือขั้นต้นของเด็กวัยอนุบาล และการประเมินการรู้หนังสือขั้นต้น ไว้ดังนี้

ความหมายของการรู้หนังสือขั้นต้น

กูดแมน (Goodman, 1980) กล่าวว่า การรู้หนังสือเป็นปรากฏการณ์ที่สัมพันธ์กับวัฒนธรรมดังนั้นสังคมจึงมีความจำเป็นต้องพัฒนาภาษาเพื่อสื่อความหมายผ่านเวลา และสถานที่ การรู้หนังสือเป็นสิ่งที่จำเป็นในสังคมที่ซับซ้อน ทั้งในด้านประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจ การเมือง การศึกษา วรรณกรรม ศาสนา และปรัชญา นันทนาการ

ชลอสเซอร์ และฟิลลิปส์ (Schlosser and Phillips, 1991) กล่าวเพิ่มเติมว่า การรู้หนังสือ เป็นทักษะที่ได้รับมาโดยผ่านการปฏิสัมพันธ์อย่างมีความหมาย กับภาษา และตัวหนังสือ

ไวเนอร์เกอร์ แฮนนอน และนัทบราวน์ (Weinberger, Hannon and Nutbrown, 1990) กล่าวถึงความหมายของการรู้หนังสือขั้นต้นว่า คือการที่เด็กเริ่มมีความรู้เกี่ยวกับการอ่านเขียน เป็นการพัฒนาความสามารถของเด็กในสภาพแวดล้อมของการอ่านเขียน โดยเด็กเรียนรู้ว่าการอ่านเขียนเป็นสิ่งที่มิใช่ประโยชน์ และมีความหมายก่อนที่จะสามารถอ่านเขียนได้อย่างถูกแบบแผน

องค์ประกอบของการรู้หนังสือขั้นต้น

บิสเซกซ์ (Bissex, 1980 อ้างถึงใน Teale and Sulzby, 1994) กล่าวว่า ในการรู้หนังสือ การอ่านและการเขียนมีความสำคัญเท่า ๆ กัน ทั้งสองกระบวนการนี้จะพัฒนาประสานซึ่งกันและกัน การอ่านจะนำไปสู่การเขียน และเมื่อเด็กเขียนเขาจะอ่านในสิ่งที่เขียน

เคลย์ (Clay อ้างถึงใน Cutting, 1989) ผู้บุกเบิกการสอนภาษาแบบธรรมชาติได้แบ่งองค์ประกอบของการอ่านของเด็กไว้ 4 ด้าน คือ

- 1) ความรู้เกี่ยวกับการใช้หนังสือ ได้แก่ การอ่านจากซ้ายไปขวา การหาหน้าแรก และหน้าสุดท้ายของหนังสือ
- 2) ความรู้เกี่ยวกับตัวอักษร ได้แก่ การเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างเสียงกับภาพ เสียงกับตัวอักษร
- 3) เครื่องหมายวรรคตอน
- 4) ความรู้เกี่ยวกับสิ่งชี้แนะการคาดคะเน และตรวจสอบความถูกต้องของสิ่งที่อ่านด้วยตัวเอง

นุชบง ดันติวงศ์ (2536) ได้กล่าวถึง ตัวอย่างในเรื่องความคิดรวบยอดเกี่ยวกับตัวหนังสือและหนังสือไว้ดังนี้

- 1) ความคิดรวบยอดเกี่ยวกับหนังสือ สามารถสังเกตได้จากพฤติกรรมและความคิดรวบยอดต่อไปนี้ การหยิบหนังสือมาเปิดอ่าน ถือนหนังสือถูกต้อง พลิกหนังสือจากหน้าแรกไปหน้าหลัง ดูข้อความจากซ้ายไปขวา จากบนลงล่าง ซึ่งส่วนประกอบของหนังสือ ชื่อเรื่อง หน้าทีเริ่มเรื่อง มองข้อความที่เริ่มต้นบนหน้ากระดาษ บอกข้อสังเกตที่แสดงว่ารูปภาพต่างจากตัวหนังสือ และภาพกับตัวหนังสือสัมพันธ์กัน

- 2) ความคิดรวบยอดเกี่ยวกับตัวหนังสือ สามารถสังเกตได้จากพฤติกรรมและความคิดรวบยอดต่อไปนี้ อ่านหนังสือ หรือสัญลักษณ์บางตัวในสิ่งแวดล้อม ซึ่งตัวอักษรที่คุ้นเคย เรียกชื่อตัวอักษรบางตัว ซึ่งคำบางคำ บอกให้ครูบันทึกข้อความที่คิด โยงเสียงตัวอักษรกับรูปตัวอักษร ลองอ่านคำหรือข้อความโดยอาศัยภาพช่วย โดยสังเกตตัวอักษร โดยอาศัยเรื่องราว และ/หรือโดยอาศัยคำใกล้เคียง ดูตัวหนังสือ และพูดตามในขณะที่ผู้ใหญ่อ่านให้ฟัง เล่านิทานที่คุ้นเคยพร้อมกับชี้ตัวคำบางคำประกอบ

เคลย์ (Clay อ้างถึงใน Thomas and Rinehart, 1990) ได้แบ่งองค์ประกอบของการเขียนของเด็กเป็น 4 ด้าน คือ

- 1) การสร้างสัญลักษณ์ภาษาเขียน ได้แก่ การใช้ตัวอักษร และ/หรือภาพในการสื่อความหมาย
- 2) ทิศทางในการเขียน ได้แก่ การเขียนจากซ้ายไปขวา และบนลงล่าง
- 3) วิธีถ่ายทอดความหมายของสัญลักษณ์ภาษาเขียน ได้แก่ การใช้คำพูด ท่าทาง หรือข้อความในการสื่อความหมาย
- 4) ความซับซ้อนของความหมาย ได้แก่ การใช้คำหรือประโยคในการสื่อความหมาย

นุชบง คันตวิงส์ (2536) ได้กล่าวถึงความสามารถด้านอื่น ๆ ในการเขียนของเด็ก คือ

1) การเขียนที่สอดคล้องกับความมุ่งหมาย เด็กรู้ว่าคนเราเขียนเพื่อสนองความมุ่งหมายบางอย่าง

2) การจัดองค์ประกอบของงานเขียน แม้ว่าเด็กยังเขียนหนังสือไม่เป็นตัวหรือประโยค แต่เด็กจะรู้ทิศทางในการเขียนจากซ้ายไปขวา จากบนลงล่าง รู้จักหยุดความต่อเนื่องของสิ่งที่เขียนเหมือนผู้ใหญ่หยุดเขียนข้อความเมื่อจบประโยค นอกจากนี้เด็กยังรู้จักแยกสิ่งที่วาดออกจากสิ่งที่เขียนโดยตัดสินใจว่าส่วนใดจะสื่อด้วยภาพและส่วนใดจะสื่อด้วยการเขียน ซึ่งบางครั้งอาจยังไม่เป็นตัว แต่ก็มีลักษณะแตกต่างจากภาพ

นอกจากนี้กู๊ดแมน (Goodman, 1980) กล่าวถึง ความสามารถพื้นฐานที่ช่วยให้เกิดการรู้หนังสือที่สมบูรณ์ มี 5 ประการ ดังนี้

- 1) ตระหนักถึงตัวหนังสือในสถานการณ์หรือบริบทต่าง ๆ
- 2) ตระหนักถึงความเชื่อมโยงกันของตัวอักษร
- 3) เข้าใจรูปแบบและหน้าที่ของการเขียน
- 4) มีความสามารถในการพูดเกี่ยวกับสิ่งที่เขียน
- 5) ตระหนักและเข้าใจว่าภาษาเขียนมีกฎเกณฑ์และวิธีการ

การรู้หนังสือขั้นต้นของเด็กวัยอนุบาล

การเริ่มอ่านเริ่มเขียนเกิดขึ้นในบุคคลต่าง ๆ เมื่อบุคคลเหล่านั้นมีความรู้ที่ภาษาเขียนมีความหมาย เด็กจะรู้ว่าภาษาเขียนเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงถึงความคิด ความรู้สึก และคำพูด เด็กจะเริ่มตระหนักว่าภาษาเขียนสร้างความเข้าใจได้อย่างไร และเริ่มคิดว่าภาษาเขียนต้องมีรูปแบบ เริ่มทดลองรูปแบบเหล่านี้ เริ่มรู้สึกว่ามีสิ่งต่าง ๆ ในชีวิตมีระเบียบ เด็กเริ่มมองหา และทดลองจัดระเบียบภาษาเขียน รู้ว่าภาษาเขียนมีความหมายใช้ภาษาในการทำความเข้าใจ ในการแสดงออกทางความคิดและอารมณ์ (Goodman, 1980)

มอร์โรว์ และสมิทซ์ (Morrow and Smith, 1990) กล่าวถึงพัฒนาการการรู้หนังสือในเด็กวัยอนุบาลไว้ดังนี้

- 1) พัฒนาการการรู้หนังสือเกิดขึ้นมานาน ก่อนที่เด็กจะเริ่มเรียนอย่างเป็นทางการ
- 2) การรู้หนังสือเกิดขึ้นไปพร้อม ๆ กัน และสัมพันธ์กับพัฒนาการทางภาษาพูด อ่านและเขียน
- 3) การเรียนรู้จะได้รับการส่งเสริมเมื่อการรู้หนังสือเป็นประสบการณ์พื้นฐาน ซึ่งมีความจำเป็นในการอ่านและเขียน

4) การเรียนรู้จะได้รับการส่งเสริมในสถานการณ์ทางสังคม ขณะที่เด็กปฏิสัมพันธ์กับ ผู้ใหญ่และเพื่อนขณะทำกิจกรรมการรู้หนังสือ

5) ถึงแม้ว่าการเรียนรู้เกี่ยวกับการรู้หนังสือของเด็ก จะอธิบายไว้อย่างมีขั้นตอน เด็ก สามารถผ่านขั้นตอนเหล่านี้ได้หลายวิธีในช่วงอายุที่ต่างกัน

6) ผู้ใหญ่สามารถแสดงพฤติกรรมที่เป็นแบบอย่างเกี่ยวกับ การรู้หนังสือ โดยให้เด็ก เห็นประโยชน์ของหนังสือและตัวหนังสือด้วยตัวเอง

ทิล และซัลสบี (Teale and Sulzby, 1994) ได้กล่าวเพิ่มเติมเกี่ยวกับ พัฒนาการการรู้หนังสือ ว่า ความสามารถในการฟัง การพูด การอ่านและการเขียน จะพัฒนาไปพร้อม ๆ กัน และสัมพันธ์กันมากกว่าการเป็นไปอย่างมีลำดับขั้นตอน

แม็คคอมมิก และเมสัน (McCormick and Mason, 1981) กล่าวถึงพัฒนาการการเริ่มอ่านของเด็ก ไว้ 3 ด้านดังนี้

- 1) การมีความรู้เกี่ยวกับหน้าที่ของตัวหนังสือ
- 2) การมีความรู้เกี่ยวกับลักษณะของตัวหนังสือ
- 3) การเห็นความสัมพันธ์ของลักษณะและหน้าที่ของตัวหนังสือ

นุษบง ดันดิวส์ (2530) ได้กล่าวถึง พัฒนาการในการเขียนตามธรรมชาติของเด็ก มี 7 ระดับ ดังนี้

- 1) วาดแทนเขียน เด็กสื่อความคิดโดยใช้การวาดแทนการเขียน
- 2) ชีตเขียนแทนเขียน เด็กพยายามที่จะเขียนหนังสือแบบผู้ใหญ่ แต่การเขียนของเด็กคือการขีดเขียน ในระยะแรกเด็กอาจขีดเขียนไปทั่วหน้ากระดาษอย่างไม่มีระบบต่อมาเด็กจะรู้จักขีดเขียนจากซ้ายไปขวา สิ่งที่ขีดเขียนคล้ายตัวหนังสือมากกว่าภาพ
- 3) เขียนโดยการทำเครื่องหมายคล้ายตัวหนังสือ เด็กพยายามเขียนตัวหนังสือบางตัว คล้ายตัวอักษร บางตัวก็ไม่คล้ายแต่เป็นรูปร่างตัวอักษรที่เด็กคิดขึ้นเอง
- 4) เขียนตัวอักษรที่รู้จักด้วยวิธีที่คิดขึ้นเอง เด็กอาจเขียนคำที่เขียนได้แล้ว เช่น ชื่อของตัวเองด้วยการสลับที่ตัวอักษรหรืออาจเขียนตัวอักษรกลับ
- 5) คัดลอกตัวอักษรเด็กอาจคัดลอกตัวอักษรที่เห็นอยู่รอบตัวหรือบอกข้อความที่ต้องการเขียนให้ผู้ใหญ่ช่วยเขียนแล้วจึงนำไปลอก บางครั้งลอกหมดทุกตัว บางครั้งเป็นการลอกเฉพาะคำที่ต้องการไปผสมกับคำที่เขียนได้แล้ว
- 6) เขียนโดยคิดวิธีสะกดขึ้นเอง เมื่อเขาไม่ทราบวิธีสะกดแบบผู้ใหญ่
- 7) เขียนสะกดคำได้ใกล้เคียง หรือเหมือนกับวิธีสะกดของผู้ใหญ่ เด็กสะกดคำโดยการผสมพยัญชนะและสระตามเสียงของคำที่พูดหรือได้ยิน

กล่าวโดยสรุป การรู้หนังสือขั้นต้นซึ่งเป็นขั้นพัฒนาการทางภาษาของเด็กวัยอนุบาล ประกอบด้วย การอ่าน ได้แก่ ความสนใจในการอ่าน การมีความรู้เกี่ยวกับหนังสือ การมีความรู้เกี่ยวกับตัวหนังสือ และการจับใจความจากสิ่งที่อ่าน และการเขียน ได้แก่ ความสนใจในการเขียน การประมวลความคิดเพื่อถ่ายทอดเป็นภาษาเขียน และการมีความรู้เกี่ยวกับกฎเกณฑ์ในการเขียน

การประเมินพัฒนาการการรู้หนังสือขั้นต้น

ในทศวรรษที่ผ่านมาเน้นการศึกษาและนักวัดผลพบว่า แบบทดสอบที่ทดสอบทักษะย่อยในการเรียนภาษาจะไม่เหมาะสมสำหรับเด็กปฐมวัย การประเมินพัฒนาการการเรียนรู้ของเด็กควรใช้วิธีสังเกต และการรวบรวมตัวอย่างผลงานเด็ก อารี สัมหลวี (2535) การประเมินตามแนวการสอนภาษาแบบธรรมชาติ จึงริเริ่มการใช้แนวคิดเรื่องแฟ้มรวบรวมหลักฐานเกี่ยวกับพฤติกรรมจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ (Portfolio)

พอลสัน (Poulson, 1990) กล่าวถึงแฟ้มรวบรวมหลักฐานเกี่ยวกับพฤติกรรมว่า หมายถึง การรวบรวมทั้งผลงาน และหลักฐานแสดงกระบวนการทำงานของเด็กที่แสดงความพยายาม ความก้าวหน้า และความสำเร็จมากกว่าหนึ่งจุดมุ่งหมาย และเป็นการเก็บรวบรวมโดยให้เด็กมีส่วนร่วมในการเลือกผลงานของตน

แมคคาฟี (Mcafee, 1994) ได้ให้ความหมายของแฟ้มรวบรวมหลักฐานเกี่ยวกับพฤติกรรมว่า เป็นวิธีการรวบรวมข้อมูลของเด็ก เป็นวิธีที่รวบรวมข้อมูลด้วยวิธีต่าง ๆ เป็นการจัดเก็บที่มีระบบ มีจุดมุ่งหมาย การรวบรวมเอกสารทุกชิ้นที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาและการเรียนรู้ และได้สรุปแนวคิดในการใช้แฟ้มรวบรวมหลักฐานเกี่ยวกับพฤติกรรมไว้ดังนี้

- 1) ยืดหยุ่นปรับเปลี่ยนได้
- 2) เป้าหมายคือสิ่งที่เด็กสามารถทำได้
- 3) เชื่อมโยงการประเมินได้หลายวิธี
- 4) มีความต่อเนื่องในการประเมินมากกว่าเป็นคะแนน
- 5) ให้ข้อมูลที่เป็นรายละเอียดของพฤติกรรมเด็กมากกว่าการทดสอบ

บุญเชิด ภิญ โญอนันตพงษ์ (2535) กล่าวว่า พอร์ตโฟลิโอ (Portfolio) เป็นการเก็บรวบรวมผลงานของเด็กที่ผ่านการคัดเลือกโดยตัวเด็กเอง (หรือภายใต้คำแนะนำของครู) มาสะสมไว้ในแฟ้ม กล่อง หรือหีบห่ออย่างมีระบบ และมีจุดมุ่งหมาย เพื่อให้เป็นข้อมูลสารสนเทศที่แสดงถึงความพยายาม เจตคติ แรงจูงใจ ความเจริญงอกงาม ความสัมฤทธิ์ผลในการเรียนรู้เนื้อหาวิชาต่าง ๆ ของเด็ก เด็กจะเป็นผู้จัดทำกิจกรรมเกือบทั้งหมด ดังนั้นพอร์ตโฟลิโอจึงเป็นแนวความคิดในการวัดผลแบบใหม่ที่เน้นเด็กเป็นศูนย์กลาง ประสพการณ์ต่าง ๆ ที่ได้รับจากการทำพอร์ตโฟลิโอจะช่วยให้เด็กได้พัฒนาทักษะต่าง ๆ และ

สร้างความรับผิดชอบ เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของผลงานที่ทำ อีกทั้งเป็นการสนับสนุนให้เด็กผลิตงานที่ ยอดเยี่ยม ให้เห็นคุณค่าในความก้าวหน้าของตนเอง สามารถคัดเลือกผลงานไว้ในพอร์ตโฟลิโอ ซึ่งเป็น ตัวแทนที่แสดงให้เห็นสิ่งที่เด็กเกิดการเรียนรู้

การคัดเลือกผลงานเก็บไว้ในพอร์ตโฟลิโอ มีวิธีการดังต่อไปนี้

- 1) งานทุกชิ้นที่ผ่านการคัดเลือกต้องเขียน ชื่อ วัน เดือน ปี ไว้เพื่อให้สามารถประเมิน ความเจริญงอกงามของเด็กได้
- 2) ควรมีคำอธิบายเหตุผลที่เด็กเลือกผลงานชิ้นนี้ไว้ในพอร์ตโฟลิโอ
- 3) คัดเลือกผลงานที่คล้ายคลึงกับงานที่เก็บไว้ในพอร์ทโฟลิโอ และส่งให้ผู้ปกครองที่ บ้าน เพื่อดูเป็นตัวอย่าง

นอกจากนี้พอร์ตโฟลิโอยังสามารถนำมาใช้ในกิจกรรมอื่น ๆ ได้ดังนี้

- 1) นำไปเป็นข้อมูลในการปรับเปลี่ยนจุดมุ่งหมายในการสอนเป็นรายบุคคล
- 2) สะท้อนความสามารถที่รวมเป็นผลงานชิ้น และทำหน้าที่ในการสะท้อนให้เห็นวิธี ทำงานของเด็กทุกชั้นตอน
- 3) ใช้เป็นเครื่องมือในการค้นหาจุดเด่นของเด็ก เป็นสิ่งที่ช่วยเสริมแรง ให้กำลังใจเด็ก ในการสร้างผลงานต่อไป
- 4) ใช้เป็นสื่อรายงานความก้าวหน้า และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของเด็ก

จากแนวคิดและหลักการด้านการรู้หนังสือขั้นต้นของเด็กวัยอนุบาลดังกล่าว สามารถสรุปได้ว่า การรู้หนังสือขั้นต้นของเด็กเกิดขึ้นเมื่อเด็กเรียนรู้ว่าการอ่านและเขียนเป็นสิ่งที่มีความหมายและมี ประโยชน์ เด็กยังเรียนรู้ว่าสามารถใช้ภาษาเป็นสื่อในการแสดงออกทางความคิด และอารมณ์ ความ สามารถในการฟัง พูด อ่านและเขียนของเด็กจะได้รับการพัฒนาไปพร้อมกัน และสัมพันธ์กัน การประเมิน พัฒนาการการรู้หนังสือของเด็กด้วยการสังเกต และการเก็บตัวอย่างผลงานเด็กด้วยวิธีพอร์ทโฟลิโอ เป็นวิธี ประเมินที่สอดคล้องกับแนวการสอนภาษาแบบธรรมชาติ และช่วยให้ผู้ปกครองเห็นความก้าวหน้าและผล สัมฤทธิ์ทางการเรียนของเด็กได้

แนวคิดและหลักการเกี่ยวกับการให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการรู้หนังสือขั้นต้น

ความหมายและหลักการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษา

พีเทอร์สัน (Peterson, 1987 อ้างถึงใน Spodek and Saracho, 1994) ได้นำเสนอความหมาย ของการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาว่าหมายถึง ขั้นตอนและผู้ปกครองติดต่อกับครูในการ

เกี่ยวข้องกับการศึกษาของเด็ก หรือการใช้กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับเด็กในการให้ความรู้ผู้ปกครอง และกำหนดบทบาทผู้ปกครองที่ควรมีต่อเด็ก

หรรษา นิลวิเชียร (2535) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของพ่อแม่เป็นกระบวนการที่ พ่อแม่ ครู และบุคคลในชุมชนทำงานร่วมกัน นับตั้งแต่ การวางแผนการทำงาน การเรียนรู้ และการตัดสินใจ โดยการจัดโปรแกรมการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ควรดำเนินไปพร้อม ๆ กับการให้การศึกษาแก่เด็กโดยตรง เพราะการตระหนักถึงความสำคัญของบทบาทพ่อแม่ในการให้การศึกษาลูก จะช่วยให้การจัดการศึกษาประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้

ความสำคัญของการให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการศึกษาของเด็กเล็ก เป็นที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวางในงานวิจัย และการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองส่วนใหญ่อยู่ในรูปแบบการให้การศึกษาแก่ผู้ปกครอง ซึ่งจะให้ความรู้ความเข้าใจแก่ผู้ปกครองที่มากขึ้นเกี่ยวกับพัฒนาการของเด็ก และพัฒนาทักษะในการให้การศึกษาเด็ก และการเลี้ยงดูเด็ก (Spodek and Saracho, 1994)

มอร์ริสัน (Morrison, 1988 อ้างถึงใน หรรษา นิลวิเชียร, 2535) กล่าวถึงลักษณะการมีส่วนร่วมของพ่อแม่ว่ามี 3 ประการคือ

- 1) การทำงาน คือ การทำงานที่กำหนดให้สำเร็จ เช่น ทำหน้าที่สอนพิเศษ ผู้ช่วยครู หาทุน จัดการศึกษานอกสถานที่ และทำงานธุรการ
- 2) กระบวนการ พ่อแม่มีส่วนร่วมในกระบวนการทางการศึกษา เช่น วางแผนหลักสูตร ตรวจสอบ และเลือกแบบเรียน ฯลฯ
- 3) การพัฒนา พ่อแม่มีโอกาพัฒนาทักษะซึ่งจะเป็นประโยชน์ ต่อตนเอง ต่อเด็ก ต่อโรงเรียน ต่อครู และต่อครอบครัว

นอกจากนี้ พีเทอร์สัน (Peterson, 1987) ได้แบ่งประเภท การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองไว้ 3 ประเภท ได้แก่

- 1) สิ่งที่ครูทำให้ผู้ปกครอง เช่น ให้บริการ ข่าวสาร หรือให้คำปรึกษา
- 2) สิ่งที่ผู้ปกครองทำร่วมกับลูกเพื่อเสริมหลักสูตร เช่น การสอนเด็กที่บ้าน หรือโรงเรียน
- 3) สิ่งที่ผู้ปกครองและครูทำงานร่วมกัน เช่น สนทนาหัวข้อที่สนใจร่วมกัน และร่วมกันแก้ปัญหาของเด็ก

ไลอันส์ ,รอบบินส์ และสมิท (Lyons, Robbins and Smith, 1980) กล่าวว่าความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้ปกครองและครู จะช่วยให้โปรแกรมการมีส่วนร่วมประสบผลสำเร็จได้ หลักสำคัญในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างบ้านและโรงเรียนมี 3 ประการ คือ

- 1) พยายามเข้าถึงผู้ปกครองทุกคน
- 2) ใช้การติดต่อสื่อสาร 2 ทาง
- 3) มีผู้นำกิจกรรมที่กระฉับกระฉ่ง

ความสำคัญและปัญหาของผู้ปกครองต่อการส่งเสริมการเรียนรู้หนังสือขั้นต้น

ผู้ปกครองเป็นผู้ที่มีความสำคัญ มีอิทธิพล และเป็นผู้มีส่วนร่วมในการเรียนรู้ของเด็ก ดังนั้นผู้ปกครองจึงเปรียบเสมือนครูคนแรกของเด็ก การให้ความรู้แก่ผู้ปกครองจะช่วยให้ผู้ปกครองได้รับข้อมูลที่ดีในการเลี้ยงดู และการเข้ามาเกี่ยวข้องกับการศึกษาของผู้ปกครองจะช่วยให้นักเรียนประสบความสำเร็จได้ (Galen อ้างถึงใน Froese, 1991)

เนดเลอร์ และแม็คคาฟี (Nedler and McAfee, 1979 อ้างถึงใน Froese, 1991) กล่าวว่าความสัมพันธ์ระหว่างครูและผู้ปกครองจะเป็นไปได้ด้วยดี ถ้าครูให้ความสำคัญและตระหนักว่าผู้ปกครองเป็นผู้เชี่ยวชาญ เป็นแหล่งข้อมูลที่ดีที่สุดเกี่ยวกับเด็ก ควรรับฟังในสิ่งที่ผู้ปกครองพูด การกระตุ้นให้ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมในการให้การศึกษาเด็ก ทำได้โดยครูคอยให้ความช่วยเหลือ แนะนำให้ผู้ปกครองปฏิบัติกับลูกได้อย่างมีประสิทธิภาพ และช่วยให้ผู้ปกครองตระหนักถึงบทบาท หน้าที่ของตนเองที่มีต่อเด็ก

บอรนเฟนเบรนเนอร์ (Bronfenbrenner, 1974 อ้างถึงใน Spodek and Saracho, 1994) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองมีความสำคัญต่อความสำเร็จของการจัดการศึกษา ดังนั้นการเรียนรู้ที่บ้านและโรงเรียนจึงเป็นสิ่งที่สนับสนุนซึ่งกันและกัน

โฟรส (Froese, 1991) กล่าวเพิ่มเติมว่า ผู้ปกครองมีสิทธิที่จะรับรู้ความเปลี่ยนแปลงในห้องเรียนของลูก โดยครูมีหน้าที่ให้ความรู้ผู้ปกครอง และสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างบ้านและโรงเรียน

อย่างไรก็ตามเท่าที่ผ่านมาโรงเรียนมักจะละเลยการพัฒนาผู้ปกครองในการทำงานร่วมกับครูเพื่อพัฒนาเด็ก โดยแยกเด็กออกจากพ่อแม่ แยกบ้านออกจากโรงเรียนอย่างเด็ดขาด นอกจากนี้ พ่อแม่ส่วนใหญ่ มักจะยุ่งอยู่กับธุรกิจ หรือทำงานจนมีเวลาให้โรงเรียนน้อยมาก พ่อแม่บางคนรู้สึกอึดอัดในการร่วมกิจกรรมกับโรงเรียน เนื่องจากเคยได้รับประสบการณ์ที่ไม่ดีเกี่ยวกับโรงเรียนมาก่อน (วรนาท รักสกุลไทย และคณะ, 2535) การเปลี่ยนแปลงการสอนจากการเน้นการฝึกทักษะ การทำแบบฝึกหัดที่เด็กต้องคอยตอบคำถามให้ถูกต้อง มาเป็นการเรียนโดยยึดเด็กเป็นศูนย์กลางโดยผู้ใหญ่ต้องอดทนกับความผิดพลาดของ

เด็ก ยังเป็นสิ่งที่ผู้ปกครองไม่สามารถยอมรับได้ และครูก็มักจะไม่สามารถอธิบายให้ผู้ปกครองเข้าใจได้เช่นกัน ผู้ปกครองส่วนใหญ่มักจะคาดหวังให้ครูสอนเกี่ยวกับการอ่านและเขียน โดยเชื่อว่าโรงเรียนมีหน้าที่สอนทักษะการอ่านเขียนให้เด็ก และพูดถึงการช่วยเหลือการอ่านของลูกที่บ้านว่าเป็นสิ่งที่ยาก จำเป็นต้องมีความเชี่ยวชาญ และเป็นสิ่งที่ยากเกินความสามารถของตนเอง (Artely, 1953 อ้างถึงใน Froese, 1991)

ไวท์ (White, 1974 อ้างถึงใน ھرรษา นิลวิเชียร, 2535) กล่าวว่า ปัญหาที่ผู้ปกครองพบในการอบรมเลี้ยงดูลูก เกิดจากสาเหตุ 3 ประการ คือ

- 1) ความไม่รู้ (Ignorance) ไม่รู้ว่าภาระหน้าที่ของตนคืออะไร ไม่มีความรู้เกี่ยวกับพัฒนาการเด็ก
- 2) ความเครียด (Stress) เกิดจากภาระหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบในการดูแลลูก และภาระหน้าที่ที่ทำงาน
- 3) การขาดความช่วยเหลือ (Lack of Assistance)

สมิทธ์ (Smith, 1988 อ้างถึงใน Christine, Ann and Beth, 1994) กล่าวเพิ่มเติมว่า ถึงแม้ว่าผู้ปกครองจะมีความเต็มใจที่จะส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็ก แต่ก็ยังไม่แน่ใจในบทบาทที่เหมาะสม มีความกังวล ขาดความรู้ในการส่งเสริมเด็ก ผู้ปกครองต้องการคำแนะนำ และส่งเสริมจากครูในการช่วยเหลือลูก ผู้ปกครองต้องการการสื่อสารอย่างไม่เป็นทางการกับครูเกี่ยวกับปัญหาหรือความก้าวหน้าของลูก ผู้ปกครองต้องการคำแนะนำเกี่ยวกับปัญหาในการเลี้ยงดูเด็ก การจัดกิจกรรมให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการศึกษาของลูก หรือการให้ความรู้กับผู้ปกครอง จะช่วยให้ผู้ปกครองมีความรู้ความเข้าใจ และช่วยให้เด็กประสบความสำเร็จในการเรียนได้ (Nedler and McAfee, 1979; Henderson, 1988 อ้างถึงใน Froese, 1991)

บทบาทผู้ปกครองในการส่งเสริมการรู้หนังสือขั้นต้น

ทิล (Teale, 1994) กล่าวว่า บทบาทของผู้ปกครองที่ช่วยส่งเสริมความก้าวหน้าในการรู้หนังสือของเด็ก ได้แก่

- 1) การมีปฏิสัมพันธ์กับเด็ก
- 2) การให้อิสระเด็กในการสำรวจภาษาเขียน
- 3) การสังเกตขณะเด็กทำกิจกรรมการรู้หนังสือ

ไวเนอร์เกอร์ แชนนอน และนัทบราวน์ (Weinberger, Hannon and Nutbrown, 1990) กล่าวถึงบทบาทของผู้ปกครองในการส่งเสริมการรู้หนังสือขั้นต้นให้ลูกว่ามี 3 ประการดังนี้

- 1) การเป็นแบบอย่างในการอ่านเขียนให้เด็ก เช่น ให้เด็กเห็นขณะทำกิจกรรมการอ่านเขียน
- 2) การจัดหาโอกาสในการเรียนรู้ให้เด็ก เช่น การจัดเตรียมหนังสือ กระดาษ สี ดินสอ รวมถึงการพูดคุย ทำกิจกรรมร่วมกับเด็ก
- 3) การให้การยอมรับและสนับสนุนเด็ก เช่น การชื่นชมเมื่อเด็กแสดงพฤติกรรมการอ่านเขียน หรือจำสัญลักษณ์ได้

คัทติง (Cutting, 1990) กล่าวว่า พื้นฐานการรู้หนังสือเกิดขึ้นที่บ้าน ถึงแม้ว่าเด็กจะพัฒนาการรู้หนังสือด้วยตนเอง แต่การสนับสนุนของผู้ปกครองก็เป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยให้เด็กประสบความสำเร็จในการเรียนรู้ได้

สโปเดค (Spodek, 1991) กล่าวว่าผู้ปกครองควรเข้าไปเกี่ยวข้องกับขณะที่เด็กทำกิจกรรม เช่น เล่นเกมภาษา ร้องเพลง ทำศิลปะ ร่วมพูดคุยกับเด็ก และเป็นผู้ฟังที่ดี

พัชรี ผลโยธิน (2538) กล่าวว่า พ่อแม่คือครูคนแรกและคนสำคัญที่สุดของลูก ประสบการณ์ต่าง ๆ ที่ทำร่วมกับลูก การนำหนังสือมาอ่านร่วมกับลูก การพูดคุยกับลูกในสถานการณ์ต่าง ๆ หรือในเรื่องราวจากนิทานที่เล่า การเล่นเกมกับลูก การพาลูกไปยังสถานที่ต่าง ๆ เช่น ห้องสมุด และชวนลูกพูดคุยในขณะเที่ยวชม หรือเป็นแบบอย่างให้ลูกเห็นด้วยการนำหนังสือมาอ่าน การปฏิบัติดังกล่าวของพ่อแม่ถือเป็นบทเรียนสำคัญที่ช่วยให้ลูกพัฒนาภาษาอย่างเป็นธรรมชาติ และไม่เคร่งเครียดกับการเรียนภาษา

จากแนวคิดและหลักการเกี่ยวกับการให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการรู้หนังสือขั้นต้นของเด็กวัยอนุบาลข้างต้นสรุปได้ว่า ผู้ปกครองเปรียบเสมือนครูคนแรกของเด็ก และมีบทบาทหน้าที่ที่สำคัญในการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา การให้ความรู้ความเข้าใจแก่ผู้ปกครองเกี่ยวกับพัฒนาการเด็ก และการให้ความรู้เกี่ยวกับแนวทางในการส่งเสริมเด็ก ช่วยให้ผู้ปกครองตระหนักในบทบาทและหน้าที่ที่ตนเองต้องมีต่อเด็ก ทั้งนี้บทบาทของผู้ปกครองในการส่งเสริมให้เด็กพัฒนาการรู้หนังสือตามหลักการสอนภาษาแบบธรรมชาติ ประกอบด้วย การให้โอกาสในการเรียนรู้ โดยการจัดกิจกรรม การจัดสภาพแวดล้อม และการจัดวัสดุอุปกรณ์ที่เอื้อต่อการเรียนรู้และพัฒนาการการรู้หนังสือ และการยอมรับและสนับสนุนโดยการให้กำลังใจ การกระตุ้นความสนใจ การให้ความช่วยเหลือ การให้ความเข้าใจ การตอบสนองความต้องการ และการเป็นตัวอย่างในการอ่านเขียน

ทฤษฎี และหลักการเกี่ยวกับโปรแกรมการสอน

ความหมายของการพัฒนาโปรแกรมการสอน

โปรแกรมการสอน หมายถึง รายละเอียดของแนวการจัดการเรียนการสอน เพื่อมุ่งเน้นพัฒนาผู้เรียนโดยทั่วไปหรือผู้เรียนที่มีคุณสมบัติพิเศษ เพื่อให้ผู้เรียนนั้นได้รับการพัฒนาไปตามจุดมุ่งหมายหรือลักษณะของโปรแกรมที่วางไว้ ซึ่งส่วนใหญ่รายละเอียดของโปรแกรมจะประกอบไปด้วยจุดมุ่งหมาย ลักษณะของโปรแกรม การคัดเลือกผู้เข้าร่วมโปรแกรม วิธีการจัดกิจกรรม และการประเมินผลโปรแกรม (ดวงเดือน อ่อนน่วม, 2529)

จอยส์ และเวล (Joyce and Weil, 1985) กล่าวถึงการพัฒนา รูปแบบการสอน สรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

- 1) รูปแบบการสอน ต้องมีทฤษฎีรองรับ เช่น ทฤษฎีด้านจิตวิทยาการเรียนรู้ เป็นต้น
- 2) เมื่อพัฒนารูปแบบการสอนแล้วก่อนนำไปใช้อย่างแพร่หลาย ต้องมีการวิจัยเพื่อทดสอบทฤษฎี และตรวจสอบคุณภาพในเชิงการใช้ในสถานการณ์จริง และนำข้อค้นพบมาปรับปรุงแก้ไข
- 3) การพัฒนารูปแบบการสอน อาจออกแบบให้ใช้ได้กว้างขวาง หรือเพื่อวัตถุประสงค์เฉพาะเจาะจงอย่างใดอย่างหนึ่งก็ได้
- 4) การพัฒนารูปแบบการสอน จะมีจุดมุ่งหมายหลักที่ถือเป็นตัวตั้งในการพิจารณาเลือกรูปแบบไปใช้ กล่าวคือถ้าผู้ใช้นำรูปแบบการสอนไปใช้ตรงกับจุดมุ่งหมายหลัก จะทำให้เกิดผลสูงสุด แต่ก็สามารถนำรูปแบบนั้นไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์อื่นได้ ถ้าเห็นว่าเหมาะสม

รูปแบบการจัดโปรแกรมเพื่อให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

แมสโซเกลีย (Massoglia, 1977) ได้นำเสนอรูปแบบการให้ความรู้ผู้ปกครอง มี 5 ขั้นตอนดังนี้

- 1) สำรวจความต้องการของผู้ปกครอง
- 2) จัดสถานการณ์ และกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับผู้ปกครอง
- 3) นำเสนอโอกาสการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับ บุคคล สถานที่ และเวลา
- 4) ประเมินประสบการณ์การเรียนรู้
- 5) ส่งเสริมพฤติกรรมใหม่ให้ผู้ปกครอง

ไดมอนสโตน (Diamondstone, 1980) นำเสนอรูปแบบการจัดประชุมปฏิบัติการสำหรับผู้ปกครอง ซึ่งมี 10 ขั้นตอน ดังนี้

- 1) สำรวจความต้องการพื้นฐาน
- 2) ประเมินก่อนการประชุม
- 3) กิจกรรมสร้างความสัมพันธ์
- 4) สร้างความเข้าใจเกี่ยวกับวัตถุประสงค์การเรียนรู้ร่วมกัน
- 5) ให้ความรู้
- 6) อภิปราย
- 7) ฝึกปฏิบัติ
- 8) วางแผนการติดตามผล
- 9) ประเมินผล
- 10) ติดตามผล และประเมินผลหลังการประชุม

ตัวอย่างโปรแกรมการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองเพื่อส่งเสริมการรู้หนังสือขั้นต้นของเด็กวัยอนุบาล

โปรแกรมการทำงานร่วมกับผู้ปกครองในการส่งเสริมพัฒนาการการรู้หนังสือขั้นต้น

(Working with Parents to Promote Early Literacy Development) มีองค์ประกอบดังนี้

วัตถุประสงค์ เพื่อหาแนวทางการทำงานร่วมกับผู้ปกครองเพื่อส่งเสริมพัฒนาการการรู้หนังสือขั้นต้น

ผู้รับผิดชอบ The University of Sheffield and The City of Sheffield Education Department

ลักษณะของโปรแกรม เป็นการทำงานกับผู้ปกครองทั้งที่บ้านและโรงเรียน เพื่อให้ผู้ปกครองมีทักษะ และความรู้ความเข้าใจในการส่งเสริมพัฒนาการการรู้หนังสือขั้นต้น เนื้อหาความรู้ ได้แก่

- 1) ตัวหนังสือที่อยู่รอบตัว
- 2) การเริ่มเขียน
- 3) การไปห้องสมุด และ
- 4) การอ่านร่วมกัน

คุณสมบัติของผู้เข้าร่วมโปรแกรม ผู้ปกครองเด็กที่มีอายุ 2-3 ปี

กิจกรรมในโปรแกรม การให้ความรู้ด้วยสื่อต่าง ๆ เช่น สไลด์ วิดีทัศน์ การอภิปราย การเยี่ยมบ้าน

โปรแกรมการพัฒนาการรู้หนังสือในครอบครัว (Developing Family Literacy Program)

วัตถุประสงค์ เพื่อเพิ่มความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวิธีส่งเสริมการรู้หนังสือในครอบครัว

ผู้รับผิดชอบ The National Foundation for Education Research and ALBSU-The Basic Skill

Unit

ลักษณะของโปรแกรม เป็นการจัดกิจกรรมให้ความรู้ผู้ปกครอง โดยแบ่งเป็น 3 เรื่อง ได้แก่

- 1) การพัฒนาการอ่าน 2) การพัฒนาการเขียน และ 3) การพัฒนาการพูดและการฟัง

คุณสมบัติของผู้เข้าร่วมโปรแกรม ผู้ปกครองเด็กชั้นอนุบาล

กิจกรรมในโปรแกรม กิจกรรมให้ความรู้ผู้ปกครอง และกิจกรรมให้ผู้ปกครองทดลองทำร่วมกับลูก

การประเมินผลโปรแกรมการสอน

ไดมอนสโตน (Diamondstone, 1980) กล่าวถึงการประเมินผลโปรแกรมไว้ดังนี้ การประเมินโปรแกรมมีวัตถุประสงค์ เพื่อตรวจสอบคุณภาพของโปรแกรมในด้านรูปแบบของโปรแกรม ด้านประสิทธิภาพของโปรแกรม และผู้ดำเนินการประชุม การประเมินสามารถทำได้หลายรูปแบบ เช่น ประเมินด้วยแบบสอบถาม แบบสำรวจ การสัมภาษณ์

จากทฤษฎีและหลักการเกี่ยวกับโปรแกรมการสอนดังกล่าวสรุปได้ว่า การพัฒนาโปรแกรมการสอนจำเป็นต้องมีทฤษฎีรองรับ ควรมีการสำรวจความต้องการเพื่อนำมาใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการกำหนดวัตถุประสงค์ ลักษณะของโปรแกรม คุณสมบัติของผู้เข้าร่วมโปรแกรม วิธีการจัดกิจกรรม และการประเมินผลโปรแกรม ก่อนที่จะนำโปรแกรมไปใช้ควรมีการวิจัยทดสอบเพื่อให้โปรแกรมนั้นเกิดประโยชน์สูงสุด

งานวิจัยเกี่ยวกับการให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการรู้หนังสือขั้นต้นของเด็กวัยอนุบาล

มีงานวิจัยของต่างประเทศหลายเรื่อง ที่สนับสนุนการจัดโปรแกรมการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง เพื่อส่งเสริมการรู้หนังสือขั้นต้นของเด็กวัยอนุบาล ดังนี้

ฮูเปอร์ (Hooper, 1994) ได้พัฒนาโปรแกรมการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองชั้นเรียนเกรด 1 โดยใช้กิจกรรมตามแนวการสอนภาษาแบบธรรมชาติ เพื่อให้ผู้ปกครองมีความเข้าใจแนวการสอนภาษาแบบธรรมชาติ และสามารถนำไปใช้กับลูกที่บ้านได้ ผู้ปกครองและเด็กจะทำกิจกรรมตามแนวการสอนภาษาแบบธรรมชาติร่วมกันทุกวันเป็นเวลา 10 สัปดาห์ และผู้ปกครองมีความเข้าใจเพิ่มขึ้นเกี่ยวกับแนวการสอนภาษาแบบธรรมชาติ เด็กมีความสามารถมากขึ้น และทั้งผู้ปกครองและเด็กได้รับบรรยากาศที่ดีซึ่งทำกิจกรรมร่วมกัน นอกจากนี้โปรแกรมนี้อย่างช่วยพัฒนาความสัมพันธ์ของผู้ปกครองและครูให้ดีขึ้นด้วย

ฟลอยด์ (Floyd, 1992) ได้พัฒนาโปรแกรมการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการอ่านของเด็กวัยอนุบาลตามแนวการสอนภาษาแบบธรรมชาติ เพื่อให้ผู้ปกครองมีความรู้เกี่ยวกับวิธีการสอนภาษาแบบ

ธรรมชาติมากขึ้น ช่วยให้ผู้ปกครองได้รับความสะดวกมากขึ้นในการทำกิจกรรมร่วมกับลูกที่บ้าน และเพื่อให้ผู้ปกครองมีความสามารถในการเลือกหนังสือที่มีคุณภาพมาใช้กับลูก ในระหว่างการทดลอง 12 สัปดาห์ ผู้ปกครองได้รับคำแนะนำเกี่ยวกับวิธีการสอนภาษาแบบธรรมชาติ หลังการประชุมปฐมนิเทศ ผู้ปกครองและเด็กจะอ่านหนังสือร่วมกันที่บ้าน และความรู้ที่ได้รับมาใช้กับกิจกรรมการอ่าน ข้อมูลที่ใช้ในการประเมินโปรแกรมได้จากแบบสอบถาม แบบสำรวจ และบันทึกที่ผู้ปกครองตอบกลับมาทุกสัปดาห์

คูมัส (Dumas, 1991) ได้เขียนบทความเกี่ยวกับแนวการสอนภาษาแบบธรรมชาติกับการทำงานร่วมกัน การติดต่อสื่อสาร และความร่วมมือระหว่างครูกับผู้ปกครอง สรุปได้ว่า ถึงแม้ว่าระดับการติดต่อสื่อสารของครูกับผู้ปกครอง และระดับการปฏิบัติของผู้ปกครองจะช่วยให้เด็กมีความสามารถในการอ่านที่เพิ่มขึ้น แต่การให้ความรู้ผู้ปกครองก็เป็นสิ่งที่ช่วยให้หลักสูตรการเรียนการสอนประสบผลสำเร็จได้

ซีบอร์ก (Seaborg, 1995) ได้ศึกษาผลกระทบของการใช้จดหมายข่าวเกี่ยวกับการรู้หนังสือความรู้ของผู้ปกครองและเด็ก และการใช้วิธีการอ่านของ 37 ครอบครัว โดยส่งจดหมายข่าวให้ทุกครอบครัว สัปดาห์ละฉบับต่อเนื่องกันเป็นเวลา 8 สัปดาห์ โดยผู้ปกครองใช้วิธีที่แนะนำในจดหมายข่าวขณะอ่านหนังสือกับเด็ก ผลการศึกษาพบว่า การใช้จดหมายข่าวเกี่ยวกับการรู้หนังสือเป็นรูปแบบที่มีประสิทธิภาพมากและเหมาะสมที่จะใช้ในการสื่อสารกับผู้ปกครอง ช่วยให้ผู้ปกครองได้รับความรู้ที่ชัดเจน และมีพฤติกรรมการอ่านมากขึ้น

กิลเคอร์สัน (Gilkerson, 1993) ศึกษาบทบาทของการมีปฏิสัมพันธ์ขณะทำกิจกรรมร่วมกันระหว่างเด็กกับผู้ปกครอง โดยสำรวจผู้ปกครองเด็กที่มีอายุ 4-5 ปี จำนวน 57 ครอบครัว พบว่า เด็กในครอบครัวที่ทำกิจกรรมการรู้หนังสือร่วมกับผู้ปกครองบ่อย ๆ จะทำคะแนนเกี่ยวกับการรู้หนังสือขั้นต้นได้ดีกว่าเด็กในครอบครัวอื่น ๆ

ลี (Lee, 1993) ทำการวิจัย เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสภาพแวดล้อมของการรู้หนังสือที่บ้าน และความพร้อมในการรู้หนังสือของเด็กอายุ 4 ปี โดยทำการศึกษากับเด็กและผู้ปกครองจำนวน 40 ครอบครัวใน 4 ด้าน คือ 1) เหตุการณ์และระยะเวลาที่ผู้ปกครองจัดให้เด็กตั้งแต่แรกเกิด 2) เหตุการณ์และระยะเวลาของการปฏิสัมพันธ์เกี่ยวกับภาษาพูดระหว่างเด็กกับผู้ปกครอง 3) ความเพียงพอของสื่อเกี่ยวกับการรู้หนังสือที่ผู้ปกครองจัดเตรียมให้เด็ก และ 4) การเป็นแบบอย่างในการอ่านของผู้ปกครอง พบว่า การเป็นแบบอย่างในการอ่านของผู้ปกครองเป็นสิ่งที่สามารถทำนายความพร้อมในการอ่านได้ดีที่สุด

บราเชียร์ (Brashear, 1993) ได้ศึกษาพฤติกรรมของผู้ปกครอง ที่มีผลต่อการเริ่มอ่านและการพัฒนาทักษะการรู้หนังสือ โดยสังเกตรูปแบบการปฏิสัมพันธ์ขณะทำกิจกรรม และการอ่านปากเปล่าของ

ครอบครัว 4 ครอบครัว ด้วยการบันทึกเทปวีดิทัศน์ การสัมภาษณ์ และการเก็บผลงาน เป็นเวลา 15 เดือน ผลการวิจัยพบสนับสนุนว่า บทบาทการเล่นของผู้ปกครองและที่มีผลต่อพัฒนาการการรู้หนังสือของน้อง

ปารองโต (Parenteau, 1990) ได้ศึกษา การสร้างความสัมพันธ์ของผู้ปกครองและเด็ก และการมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่องในการให้การศึกษาเด็กที่มีผลต่อพัฒนาการการรู้หนังสือ โดยผู้วิจัยได้ผลิตเอกสาร เพื่อให้ผู้ปกครองใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริมการอ่านเขียนให้ลูก ผลการศึกษา พบว่า เด็กที่อยู่ในกลุ่มทดลองมีผลการทดสอบสูงกว่าเด็กกลุ่มควบคุม ทั้งในด้านการอ่านและการเขียน ซึ่งชี้ให้เห็นว่า การสอน การกระตุ้น การสนับสนุน และการให้คำชมมีประโยชน์อย่างยิ่งต่อการศึกษา และยังชี้ให้เห็นความสัมพันธ์ของการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองที่มีต่อพัฒนาการการรู้หนังสือ และการประสบความสำเร็จของเด็กในการเรียนที่โรงเรียน

วิลาศลักษณ์ ชิววลี (Wiladlak Chuawanlee, 1993) ได้ศึกษาตัวกำหนดที่สำคัญของการเริ่มอ่านของเด็กอนุบาลในประเทศไทย พบว่า ตัวกำหนดที่สำคัญของการเริ่มอ่านของเด็กปฐมวัย คือ ความสม่ำเสมอของการที่พ่อแม่อ่านหนังสือให้ลูกฟัง และการอธิบายไปด้วยในขณะที่อ่านหนังสือ

จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า พฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับการรู้หนังสือและการส่งเสริมการรู้หนังสือของเด็กและการให้ความรู้หรือการให้ผู้ปกครองเข้าร่วมในโปรแกรมส่งเสริมการรู้หนังสือช่วยให้เด็กมีพัฒนาการการรู้หนังสือที่ดีขึ้น ผู้วิจัยจึงได้นำมาใช้เป็นพื้นฐานในการพัฒนาโปรแกรมการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองเพื่อส่งเสริมการรู้หนังสือขั้นต้นของเด็กวัยอนุบาล และนำมาใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ตลอดจนอภิปรายผลต่อไป